

מוסרי דעת ונתיבי תורה מהיכל רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א

• ישיבת פוניבז' •

פרשת בא תשפ"ד

• בס"ד • גליון ל"ז •

"למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך"

תמנענו לפי כחה מן החטא, גופו של האדם נמשל כפרד - הוא לא מבין את כל הרוע שנמצא בתאוות העולם הזה, והפתרון לזה הוא רק הנפש שתשמור עליו שלא יחטא.

"וציוונו להעמיד שומרים גבורים סביב לה"

ובהמשך כתב החינוך: "ומאשר תשכון בגבולו שהיא הארץ, ורחוקה מאד מגבולה שהיא השמים, לא תוכל לו ויגבר כחו עליה תמיד, לכן היא צריכה על כל פנים להרבה שומרים לשומרה משכנה הרע פן יקום עליה ויהרגנה אחר היותה בגבולו ותחת ידו. ורצה המקום לזכותנו אנחנו עם הקודש, וציוונו להעמיד שומרים גבורים סביב לה, והם שנצטוונו לכלל נפסיק דברי תורה מפינו יומם ולילה, ושניתן ארבע ציציות בארבע כנפות כסותנו ומזוזה בפתחיו והתפילין בידיו ובראשיו, והכל להזכירנו למען נחלל מעושק ידיו ולא נתור אחרי עינינו ואחרי יצר מחשבות לבנו", כיון שעיקר מקומה של הנפש היא בשמים, היא צריכה שומרים שישמרו עליה משכניה הרעים - הגוף, שיכול "להרוג" את הנפש, והקב"ה נתן לנו מצוות להעמיד שומרים על הנפש, והשומרים הם דברי התורה שנדבר בהם כל היום וכל הלילה, וציצית, מזוזה ותפילין.

בתפילין מוזכר קבלת מלכות שמים - "שמע ישראל", וציצית מצרים שמזכירה לנו את האמונה, חידוש העולם וההשגחה שהם יסודות הדת, וכך כשלובשים את זה נזכרים בכך כל פעם מחדש, וכמו שמסיים החינוך "ובהיות מיסוד התפילין מה שזכרנו נצטוונו עליהם לבל נסיח מהן דעתנו מהם", לא להסיח רגע אחד מהמחשבות הללו, אנחנו נמצאים בארץ אויב מסוכנת, ואנו צריכים שמירה מיוחדת.

ציצית מצרים שבכל דור ודור

ובזמנו שנשתבשו הדורות, ובכל דור ודור מתחזק החומר יותר, והאנשים כבר מחפשים לכתחילה עולם הזה, והמושכל ראשון שכאן יותר טוב מהעולם הבא, מחפשים כל הזמן את החיים בצורה הכי נוחה, לא מתפשרים על דבר, רוצים שהכל יהיה הכי נוח, טוב וטעים.

כבר הזכרנו שרבינו מרן המשיח זצוק"ל היה מזכיר כל הזמן את יציאת מצרים, והוא היה ממש חד בדרא בזה, ומכיון שאנו צריכים להרגיש כל הזמן מחדש יוצאי מצרים, גם כיום צריך 'לצאת ממצרים' כל יום מחדש, אנחנו נמצאים עכשיו כל הזמן בתוך מצרים, היום יש בכל העולם את הבעיות והטומאה שהיה במצרים. וכדי להימלט מזה עלינו להשתמש בעצות שהתורה נתנה לנו, לעמול בתורה ללא הפסק, לזכור את יסודות האמונה, לזכור כל היום מה התורה אומרת ומה התורה רוצה מאיתנו, מה החיים העיקריים כאן בעולם, ולזכור את זה בלי שום היסח הדעת, ואז יש לנו סיכוי לצאת מזה.

אבל בשביל לצאת מזה בצורה טובה ושלמה עלינו להמחיש את יציאת מצרים לעצמנו, להמחיש את המכות, ובלי שנמחיש את זה לא נוכל להגיע לזה, להרגיש את זה כל יום מחדש, ולדעת שכל מה שאנו יכולים לעשות היום זה בגלל שיצאנו ממצרים, ואפילו הבגדים שאנו לובשים היום הם לא בגדים של עבדים, והאוכל יותר טוב. אבל אם כל מה שיעניין אותנו זה רק הנאות העולם הזה - בבחינה מסוימת חזרנו בזה למצרים, ועכשיו מוטל עלינו להיות שוב פעם "יוצאי מצרים", ולצאת ולהתנתק מכל זה. והעצה היחידה לזה היא העצה שהתורה ונתנת לנו, תפילין וציצית ומזוזה.

לחשוב על מטרותם ותכליתם של הציצית והתפילין והמזוזה

כל אחד מאיתנו ביסודו שומר ומקיים את התורה והמצוות, מתפלל, מניח תפילין בראשו ומזוזה בפתחו, אבל אם הוא חושב על זה ויודע מה הוא עושה בזה זה משפיע עליו, ובלי התבוננות אין לזה שום השפעה עליו. ויתכן אדם שנראה כלפי חוץ שומר ומקיים את כל התורה והמצוות, אבל בפנים הוא לא שווה כלום, אף פעם הוא לא חשב שבתפילין יש כתב שמעיד על יציאת מצרים, הוא מניח תפילין כי זה המצווה, הוא לא מרגיש את דברי החינוך שהבאנו שמסביר

בני ישראל פחדו ונצרכו לנס להינצל מהמכות

כשישראל יצאו ממצרים הם נצרכו להרבה ניסים להינצל מהמכות ולצאת ממצרים, וזאת בכדי שיוכלו להגיע מוכנים כראוי למתן תורה.

במכת בכורות נאמר (שמות י"ב, ו') "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", הקב"ה עבר בעצמו בכל ארץ מצרים והרג את בכורות המצריים, ובני ישראל היו צריכים לתת מן הדם על המשקוף, והקב"ה פסח על בתיאם. בפשטות נדמה שמכת בכורות לא הייתה נוגעת לבני ישראל, אולם באמת מבואר שאף בני ישראל פחדו אז מאוד, וגם להם היה חשש גדול שיינזקו מהמכה, דהנה בטעם ברכת השכיבו שאנו אומרים בתפילת מעריב, כתב רבנו יונה (ברכות ב') "שהשכיבו מעין הגאולה הוא שבשעה שעבר השם לנגוף את מצרים היו מפחדין ומתפללין לבורא לקיים דברו ושלא יתן המשחית לבוא אל בתיאם", כולם פחדו אז והתפללו ברכת השכיבו, ולפיכך קבעו לדורות את הברכה הזו שנאמרה על ידי בני ישראל באותו ליל שימורים.

וכשעם ישראל הגיעו לים סוף כולם חזרו בתשובה וזרקו את כל העבודה זרה שהיה להם ממצרים, וכמו דאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ב) "רבן גמליאל אומר המצריים רדפו אחרי בני ישראל עד ים סוף וחטו אחריהם האויבים מאחריהם והים מלפניהם וראו ישראל המצריים ונתיירו הרבה מאד ושם השליכו כל תועבות מצרים מעליהם ועשו תשובה גדולה וקראו לאלוקיהם". וכך הם השתנו בכל מכה ומכה, עד שנהיו ראויים לקבל את התורה, וכתוב (דברים ד', ל"ד) "לקחת לו גוי מקרב גוי", ובמדרש (תהילים, קי"ד) "אמר רבי אבא בר אחא בשם רבי חנין, מהו גוי מקרב גוי, כאדם ששומט את העובר ממעי בהמה. כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, שנאמר, גוי מקרב גוי", עם ישראל היו בתוך כל הטומאות של מצרים, והיו צריכים להיות אנשים חדשים, להפוך לישראל - עולם אחר לגמרי, וזה היה להם ביציאת מצרים. ובתורה נצטוונו על המצוות שנזכרו כל הזמן את יציאת מצרים - תפילין, מזוזה וציצית, הכל כדי לזכור את הניסים שהיו לנו ביציאת מצרים.

אם העולם מקולקל צריך לילך למדבר

נצטוונו בתורה שלא לחזור לארץ מצרים, והטעם כמו שפירש הרמב"ם (פ"ה מהלכות מלכים ה"ח) "מפני שמעשיה מקולקלין יותר מכל הארצות שנאמר כמעשה ארץ מצרים". וכ' הרמב"ם (פ"ה מהלכות דעות ה"א) "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו", וממילא צריך להתרחק מסביבה רעה שמשפיעה על האדם. וממשיך הרמב"ם "לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם ויתרחק מן הרשעים וכו'. ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותם לישב במדינה אא"כ נתערב עמיה ונוהג במנהגם הרע יצא למערות ולחוחים ולמדברות ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים", אם אין ברירה וכל העולם מקולקל - שילך למדבר ויגור לבד.

עם ישראל הגיע לדרגה עצומה ומאז יש ירידת הדורות. אומרים ב"אתה חוננתנו" - "ותבדל ד' אלוקינו בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים", יהודי שלא מרגיש הבדל בינו לגוי שזה אור וחושך, יש לו בעיה, הוא באמת לא נמצא במקום שבו יהודי צריך להיות.

המצוות מזכירות את יציאת מצרים ומטרותיה

וכדי שנהיה במקומות טובים ועם מחשבות נכונות - התורה מצווה עלינו להניח תפילין, לשים מזוזה, ללבוש ציצית, לא לשכוח אפי' לרגע אחד שביציאת מצרים השתנינו בבת אחת מבהמה לבן אדם, מגוי ליהודי, והפכנו להיות משהו אחר לגמרי, ומי שלא מרגיש את זה כשהוא מקיים את המצוות, הוא חוטא למטרה הנכונה. וכך מבאר החינוך במצות תפילין (מצוה תכ"א - תפילין של יד) "לפי שהאדם בהיותו בעל חומר ימשך בהכרח אחר התאוות, כי כן טבע החומר לבקש כל הנאות אליו והערב כסוס כפרד אין הבין, אם לא שהנפש שחננו הקל

"עזרת אבותינו", "ואמונה", "מי כמוך", אומרים את זה כל יום, וכשאלו אומרים את זה נרגיש כאילו עכשיו אנו יוצאים ממצרים.

מוטל עלינו לזכור ולשנן לעצמנו כל הזמן, שהיציאת מצרים שינתה אותנו לגמרי, היינו בבחינה של כלום, ונהפכנו לאנשים. וכתב בחינוך (מצוה שני') "לפי שישראל הוא העם אשר בחר הקל-מכל שאר העמים לעבודתו ולהכיר שמו, והם אינם תחת ממשלת מזלות אשר חלק ד' לכל שאר העמים, אבל הם תחת ידו של הקדוש ברוך הוא מבלי אמצעות מלאך ומזל וכו'. וכמו שאתה מוצא כשגאלם ממצרים שהיה נס כולל כל האומה, שהוא בעצמו ובכבודו הוציאתם משם, כמו שדרשו זכרונם לברכה, ועברתי בארץ מצרים, אני ולא מלאך, והכיתי כל בכור, אני ולא שרף וגו', כמו שבא בהגדה", באותו הזמן שהקב"ה עבר בארץ מצרים והרג את כל הבכורות ופסח על בתיהם של ישראל - אז נהיינו לעם ד', וזה נשאר לנו לדורות, כל הזמן אנו יכולים להידבק בקב"ה, יש לנו את הכלים, ומוטל עלינו לנצל את זה.

"הבא ליטרה מסייעין אותו"

והמצוות הללו מסובבות אותנו כל היום, המזוזה, הציצית והתפילין, הכל מזכיר לנו את זה, שנזכור שהיינו במצרים, ואנו עדיין נמצאים בתוך החומר, ומוטל עלינו לשמור את הנשמה שלנו ולא להסיח דעת אפילו לרגע אחד מהשמירה, שהחיסרון הכי גדול בשומר הוא שומר שמסיח דעת, הוא פושע, ואין שום פטור מזה. ומי שלא מסיח דעת - "הבא ליטרה מסייעין אותו" (יומא לט), יש לו סייעתא דשמיא, יש הבטחה שמי שעושה את כל מה שהוא יכול בכל כוחו הקב"ה עוזר לו. זה שורש ההצלחה שלנו כאן בעולם הזה, הרי האדם לא יכול לבד בכוחותיו להתגבר על היצר הרע "ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו" (קידושין ל:), אבל יש לנו הבטחה שאם אנו נעשה מצידנו את כל מה שאנו יכולים הקב"ה יעזור לנו.

(מתוך השיחה מוצש"ק לסדר בא תשפ"ב)

שאנו נמצאים בעצם בארץ אויב, והשכן של הנשמה (-הגוף) רוצה להרוג אותה, והדרך שהוא הורג את הנשמה הוא שהוא לא נותן לנשמה לחשוב מה היא עושה, הוא עושה רק מה שטוב לגוף.

והנשמה צריכה עזרה, והעזרה הראשונה היא "לבל נפסיק דברי תורה מפינו יומם ולילה", ללמוד תורה כל הזמן ומלבד זה אין דבר אחר, ובאותו הרגע שהוא מדבר דברים בטלים היצר הרע נמצא אצלו, עכשיו אין לו שמירה על הנפש. וכבר הבאנו את דברי הנפש החיים (שי"א, פ"ה) "כי ודאי שאין דעת ר' ישמעאל שיהא הרשות נתונה לאדם לפרוש ח"ו אף זמן מועט מעסק התורה. ולעסוק בפרנסה ויהיה בטל אותו העת מעסק התורה לגמרי ח"ו וכו'. היינו שגם באותו העת ושעה מועטת שאתה עוסק בפרנסה כדי הצורך וההכרח לחיות נפש. עכ"פ ברעיונו מחשבתך תהא מהרהר רק בד"ת", גם לרבי ישמעאל דס"ל שמוטל על האדם לעשות השתדלות לפרנסה, עדיין גם באותו הזמן הוא מצווה לחשוב בדברי תורה. ויש גם את השמירה של הציצית, מזוזה ותפילין, הכל שומר עלינו שלא ניפול.

וכיון שהיום הדורות יורדים והעולם מתקלקל - הרע נקרא טוב, והחפץ חיים (תורת הבית, חספות ג') מאריך שכבר בזמנו היצר הרע השתלט על כל העולם, וק"ו בזמן שלנו שזהו המצב, ובלי שנשמור על נפשנו בכל כוחנו אין לנו שום סיכוי. אבל התורה נותנת לנו עצות פשוטות איך לשמור על עצמנו, כל אחד יכול ללמוד כל הזמן, ולחשוב על התפילין כל הזמן, זה קל, לא בשמים היא - בפיך ובלבבך לעשותו.

"אבל הם תחת ידו של הקדוש ברוך הוא מבלי אמצעות מלאך ומזל"

אנחנו צריכים לצאת כל יום ממצרים מחדש, לא רק לזכור מה שהיה לנו אז, אלא לדעת שמצרים עדיין נמצא אצלנו כאן, ואנו נמצאים בתוכו ומוטל עלינו לצאת ממנו כל יום מחדש, ויש לנו כוח לעשות את זה, התורה נותנת לנו עצות לזה, לקחת את המכות והניסים, וללמוד אותם מחדש. ואנו מזכירים את זה בתפילה כל יום, "אז ישיר",

לחיות את יציאת מצרים - דברים שנמסרו מפי רבינו מרן שליט"א לאחרי השיעור היומי

בשבועות הללו קוראים בתורה את הפרשיות שעוסקות ביציאת מצרים, בכל יום בתפילה אנו מזכירים יציאת מצרים. ומן הראוי שנדע ונבין מה היה הנס ביציאת מצרים ועל מה אנו מודים לקב"ה. ראיתי שהגאון רבי אביגדור מיללער זצ"ל מעיר ומאיר שהרי מצינו בתורה שכשהקב"ה רוצה לשמור את הצדיק מרדיפת הרשע, בנקל 'מסתדר' הענין, כך מצינו שכשאבימלך רצה להתחתן עם שרה, והקב"ה נגלה אליו בחלום והזהירו שהולך למות, וסגר את כל נקביהם של בני ביתו. לא היה לאבימלך שום ברירה ושלא את שרה בחזרה, היה לו ביזיונות נוראים מזה, אבל לא היה לו ברירה. וכך גם מצינו כשלבן רדף אחרי יעקב אבינו להורגו, הקב"ה נגלה אליו בחלום והזהירו שלא יגע בו מטוב ועד רע. לא היה ללבן ברירה, הוא הגיע עם צבא שלם להרוג את יעקב אבינו, אבל הוא לא יכל לעשות כלום. ולכאורה כך הקב"ה היה צריך לנהוג גם עם פרעה, שהקב"ה יתגלה אליו בחלום הלילה ויגיד לו שאם הוא לא משחרר את כל היהודים, כל המצריים ימותו. ומדוע באמת דרך ההנהגה של הקב"ה עם פרעה הייתה שונה לחלוטין מהנהגתו עם לבן ואבימלך?

והביאור בזה הוא שעיקר יציאת מצרים נועדה כדי שנדע מה היה שם, איך הקב"ה הוציא אותנו ממצרים, את "האשר התעללתי במצרים" (שמות י: ב). בהגדה אנו מספרים את הניסים שהקב"ה עשה עימנו במצרים, ביד חזקה, באותות ובמופתים, זה כל ה'ווארט' ביציאת מצרים, אם זה היה יציאה בדרך פשוטה כמו שהיה אצל שרה ולבן, מסתמא שלא היו קובעים לכך חג לדורות, הקב"ה עשה הרבה ניסים לעם ישראל ולא נקבע להם זכר מיוחד לדורות, ביציאת מצרים אנחנו רואים את יד ד' בכל דבר, החובות הלבבות (שער הבחינה) מאריך לבאר את הטובות שהקב"ה גומל עם האדם, הוא מסביר שם כמה טובה גדולה הקב"ה עושה עם האדם בכל דבר. בתוך דבריו שם הוא כותב (פרק ה') "והגדולה שבטובות שהיטיב בהם הבורא לאדם, והראיה החזקה עליו - התורה הנתונה למשה נביא ע"ה, והראות האותות על ידו, ושנות המנהגים והטבעים, והראות המופתים הנוראים, כדי להאמין בבורא יתברך ובנביא", הטובה גדולה ביותר שהקב"ה גמל עימנו היא שהוא התגלה לנו במצרים, שם ראינו את הקב"ה.

יציאת מצרים נועדה לעשות את עם ישראל לעם, בכל מכה הם ראו את הקב"ה, נתאר לעצמנו מכת דם, המצרי לא יכל לשתות דם, הוא הלך לפסל וביקש ממנו מים, וכמובן שלא יצא לו ממנו מים, ומיד המצרי הבין שהפסל לא שווה כלום, את הדבר הזה ראו בכל מקום, לכל המצרים לא היה מים, הם חיפשו מים ולא מצאו כלום, מהכל נהיה דם, כל הדגים מתו, הריח היה נורא ואיום. ואילו היהודי הסתכל מחלון ביתו ורואה את יד ד', איך שהמצרים מקבלים את עונשם, עוד פעם ועוד פעם, ליהודים יש מים בשפע, ולהם אין כלום.

וכן במכת צפרדע, הקב"ה הביא צפרדעים, לא היה להם מנוחה, הם אכלו צפרדעים, ישנו עם צפרדעים, שבוע שלם הם קרקרו להם, הם השתגעו, גם אז הם הלכו לפסל, ביקשו ממנו שישוע אותם מהצפרדעים, וכמובן שזה לא עזר להם. בכל מכה המצרים הבינו יותר כמה שהפסל לא שווה כלום ושאין שום כוח אחר בבריאה מבלעדי הקב"ה, והיהודים גם הבינו את זה, הם הבינו שאילולי המצרים לא שווים כלום והקב"ה שולט בעולם.

הדבר הזה נתן ליהודים הסתכלות חדשה על העולם, נהיה להם אור בעיניים, הם ראו את זה בכל מכה שבוע שלם, היהודים שמחים והמצרים בוכים, כל הגאווה המצרית התנפצה. את הדבר הזה צריך לספר לעצמנו, לא רק לילדים, מסופר על החפץ חיים שכשלמד בפרשת השבוע את המכות הוא צחק, שמעו אותו אומר "מגיע לו", הוא חי את המכות, הוא הרגיש שהוא רואה את זה קורה, שהמצרים מקבלים את המכות.

מזכירים בכל יום בקריאת שמע את יציאת מצרים, אסור שזה יהיה בגדר של 'אמירה' בעלמא, זה צריך להשפיע עלינו. ואם נלמד את כל המעשה של יציאת מצרים, נבין מה היה שם, יש לנו על מה להתפלל ולהודות לקב"ה, בלי זה, תמיד זה ישרא במצב של אמירה, והפסדנו את העיקר. קוראים את זה עכשיו בפרשיות השבוע, זה הזמן לפתח את הדמיון, לדמיין מה היה שם, לנצל את זה, וכמו שהבאנו מהחובות הלבבות שהטובה הגדולה ביותר שהקב"ה עשה עימנו זה הגילוי שכינה ביציאת מצרים, ראינו את הקב"ה במצרים, תפקידנו לחיות את זה, וכך נוכל לקיים מצוות זכירת יציאת מצרים כראוי.

י"ל ע"י מכון 'צור התורה'
לתרומות והנצחות:
02-302-4186
לקבלת הגיליון מידי שבוע באמייל:
mzh0747@gmail.com

לעילוי נשמתה של הרבנית
מרת דינה בת רבי משה מזר ע"ה
נלב"ע כ"ט טבת תשפ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.
הנצח ע"י ידיו מבני המשפחה הי"ד

לעילוי נשמת הרה"ג
רבי עמרם בן רבי שלום גוזלן זצ"ל
נלב"ע י"ד שבט תשע"ג
הנצח ע"י נכדו ידידו הרה"ג י.ד. שליט"א

לעילוי נשמת
הגאון הצדיק רבי נחום אבא
בן רבי אהרן זאב גרוסברד זצוק"ל
נלב"ע ט' שבט תשנ"ג
הנצח ע"י בני ידידו הנעמד לימניו הרה"ג רבי דוד שליט"א